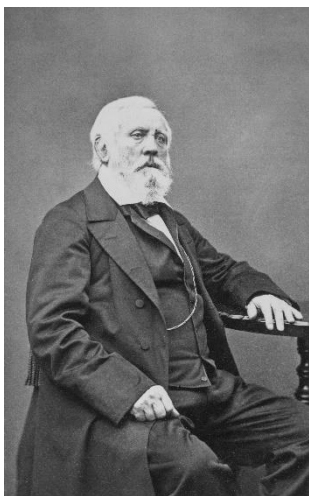

Entreprenörer på Guds åkrar – Eva och Gustaf Lewenhaupt – 1840 till 1877

Gustaf Lewenhaupt (1791-1873) och Eva Lewenhaupt (1797-1877) var sedan 1840-talet gripna av folkväckelsen och nykterhetsrörelsen som drog fram i vårt land. Greveparets nyväckta och levande tro kom att påverka deras fortsatta liv, vägval, prioriteringar, engagemang och gemenskaper. Det var tusentals, tiotusentals ja hundratusentals som blev berörda av den andliga vårfloren. Lewenhaupts tillhörde den *inomkyrkliga* delen av folkväckelsen som kom att organiseras i Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen (EFS). Nykterhetsrörelsen hade kunglig sanktion genom Carl XIV Johan och kronprins Oscar stöd. Nykterhetssträvandena var emot brännvinet men vin var accepterat. Lewenhaupts var pionjärer inom det diakonala arbetet i Sverige. Ersta diakoni på Södermalm växte fram utifrån greveparets sådda frö och andra krafter inom den *inomkyrkliga* väckelsen.

Gustaf Lewenhaupt var änklings efter Ottiliana Cronstedt, innehavare av det västmanländska storgodset Gäddeholm, när han 1840 gifte om sig med sin första hustrus kusin Eva Heijkensköld f. Cronstedt. Eva Heijkensköld var ensam ägare till Hällefors bruk som var en av landets största bruksegendomar. Både Gustaf och Eva Lewenhaupt hade erfarenheter av att mist livskamrat och flera barn när de gifte sig. Makarna Lewenhaupt var först bosatta på Hällefors herrgård innan flyttlasset gick till Västerås och Carlsunds herrgård. Lewenhaupts ville komma närmare unga greven Lewenhaupt med familj på Gäddeholm öster om Västerås. Det fanns också en tanke att paret skulle dra sig tillbaka. Så kom det inte att bli utan livet på Carlslund kom att blomstra av möten, projekt, människor och kreativitet. Under Gustaf och Eva Lewenhaupts tid var Carlslund ett andligt kraftfält. Människor kom från olika sociala sammanhang. Gemenskapen var samtidigt också en högre ståndsväckelse.

Ovan t höger: Gustaf Lewenhaupt, mitten: hustrun Eva Lewenhaupt, vänster: familjefoto

Grevinnan hade en vision om att skapa en skola för flickor, och så blev det. Lewenhaupts stod för lokalerna, bidrog ekonomiskt och levde nära verksamheten. Eva Lewenhaupt lyckades rekrytera Cecilia Fryxell att komma med sin skola till Västerås. Fryxell anses vara en av svensk flickskolas verkliga pionjärer. Flickskolan var ett undervisnings- och missionsprojekt – en flick- och lärarinneskola. Det var närmare 200 flickor som utbildades under flickskolans tid på 1850-talet. Eleven Emma Wieselgren berättade att tillströmningen till aftonböerna på Carlslund ökade under 1855. Det var 100-tals personer som kom kväll efter kväll. Det var glädjande med så många besökare.

Väckelsen spred sig inom Svenska kyrkan i staden, inom Västerås stift och ut i landet genom lärarinnorna som utbildats och arbetade runt om i Sverige samt prästerna som berörts av Lewenhaupts anda. De förde vidare ett arv i olika delar av Västerås stift. Väckelsens idéer bredde ut sig i samhället, genom skola och barnhem. Samtidigt var konventikelplakatet en realitet. Plakatet innebar att andliga sammankomster inte fick hållas utanför Svenska kyrkans ram. Husandakter var däremot undantagna förbudet. Under en bön våren 1855 kastades en sten in genom ett fönster på Carlslund. Domprosten Carl Olof Björling såg till att gudstjänstlivet därefter begränsades.

Gustaf Lewenhaupt verkade för större religionsfrihet. Motsatsförhållandet mellan de andliga rörelserna och Svenska kyrkan hade tilltagit under 1855. Väckelsens folk tog på allvar upp frågan om en brytning med kyrkan och bildandet av en fristående luthersk frikyrka. Gustaf Lewenhaupt var en av dem som ivrade mest för denna tanke. Sveriges främste lekmanpredikant Carl-Olof Rosenius var emot planerna på en luthersk frikyrka. En landsomfattande namninsamling mot plakatet startades. Detta upprop gav ett mycket gott resultat. Lagen ändrades 1858 och upphörde slutligen 1868.

Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen (EFS) bildades 1856 i Stockholm. Det var Carl-Olof Rosenius teologi och fromhet som starkt kom att präglade EFS. Hans Jacob Lundborg var initiativtagare och organisatören i EFS. Prästen Lundborg som blev endast 42 år, var entreprenör och verksamhetsutvecklare av stora mått. En studieresa till Skottland inspirerade Lundborg till många och nya verksamhetsformer. Männerna i EFS första styrelse hade nästan alla kopplingar till hovet, adeln, Sveriges politiska ledning, näringslivet, övre medelklass och präster. En del av ledamöterna var också släkt. Lina Sandell och Oscar Ahnfeldt var portalgestalter beträffande sången och musiken.

Eva Lewenhaupts engagemang blev ett stycke kvinnohistoria. I brytningstiden och gränslandet mellan Svenska kyrkan, väckelsen och EFS öppnades en spelplan för henne som kvinna. Hon tog den möjligheten och trädde fram som from entreprenör med ekonomiska resurser tack vare försäljningen av Hällefors bruk. Majoren Gustaf Lewenhaupt tillhörde en av de äldsta adelsfamiljerna i landet. Han föddes med en grevetitel i bagaget men med begränsade ekonomiska resurser. Genom sina båda hustrurs förmögenheter kunde greven verka för det som låg honom varmt om hjärtat. Han hade en konstnärlig ådra och musikalisk begåvning. En allhelgonapsalm i 1937 års psalmbok har Gustaf Lewenhaupt skrivit både text och musik till. Makarna Lewenhaupt kompletterade varandra och var tillsammans ett kraftfullt team på Guds åkrar.

Gunnar Kärrbom